

Forstår vi Andet Vatikankoncil rigtigt?

Den 22. december 2005 samlede pave Benedikt kuriens medarbejdere til det traditionelle samvær op til jul. Af den tale, som paven holdt ved den lejligheden, bringer catholica.dk et uddrag, som omhandler fortolkningen af Andet Vatikankoncil

Af pave Benedikt XVI¹

Den sidste begivenhed, som jeg ved denne lejlighed gerne vil reflektere lidt over, er fejringen af Andet Vatikankoncils afslutning for 40 år siden. Mindet herom giver anledning til at rejse følgende spørgsmål: Hvad er der kommet ud af konciliet? Er det blevet godt modtaget? Hvad - af det, som koncilet vedtog - var godt, og hvad var mangelfuldt eller forfejlet? Er der endnu noget tilbage at gøre?

Ingen kan benægte, at virkeliggørelsen af konciliets intentioner har været ganske vanskelig i store dele af Kirken, uden at man om det, som skete dengang, behøver at anvende en lignende beskrivelse som den, Sankt Basilius, en af Kirkens store kirkelærere, benyttede om den situation, som Kirken befandt sig i efter konciliet i Nikæa. Han sammenlignede situationen med et søslag, der foregik i storm og mørke, og siger blandt andet: "Den hæse råben op af dem, som på grund af uenighed rejser sig mod hinanden, den uforståelige snadren, den konstante, forvirrede larm af uafbrudte, højlydte protester, har nu bredt sig til næsten hele Kirken, og forvansker på grund af udskejelser eller mislykkede bestræbelser den rette troslære ...".²

Vi har ikke noget ønske om, at benytte en lignende dramatisk beskrivelse om situationen i den post-konciliære periode, selvom noget af alt det, som er indtruffet, ikke desto mindre genspejles i disse ord. Spørgsmålet opstår, hvorfor realiseringen af konciliets intentioner indtil nu har været så vanskelig i store dele af Kirken?

---

¹ Oversat af Hans Thulstrup

² De Spiritu Sancto XXX, 77; PG 32, 213 A; S Ch 17 ff., p. 524

Nuvel, alt afhænger af den korrekte tolkning af konciliet eller – som vi ville sige i dag – af den rette hermeneutik,³ den rigtige nøgle til fortolkning og gennemførelse. Problemerne i forbindelse med realiseringen skyldes den kendsgerning, at to modsatrettede fortolkningsmåder har stået overfor hinanden og ligget i strid med hinanden. Den ene gav anledning til forvirring, den anden har stille og roligt - men efterhånden mere og mere synligt – båret og bærer stadig frugt.

På den ene side har vi en tolkning, som jeg vil kalde "diskontinuerlig og fragmenterende"; den har ofte draget fordel af massemediernes bevågenhed og af en bestemt retning indenfor den moderne teologi. På den anden side har vi en tolkning, som jeg vil kalde "reform-orienteret", og som tilsigter fornyelse af den ene Kirke, som Kristus har overgivet os. Forståelsen af denne ene Kirke udvides og udvikles med tiden, samtidigt med at Kirken dog forbliver den samme, det vandrende gudsfolks ene Kirke.

Den såkaldt diskontinuerlige tolkning risikerer at ende med en opsplittning i en før-konciliær og en efter-konciliær Kirke. Den hævder, at konciliets tekster som sådan ikke fuldt ud udtrykker konciliets sande ånd. Den gør fordring på, at teksterne er et resultat af kompromiser, i hvilke det – for at man kunne nå til enighed – var nødvendigt at fastholde og bekræfte meget gammelt, som ikke længere har nogen betydning. Imidlertid – hævder tilhængerne af denne tolkning – er det ikke i disse kompromisser, at man skal finde konciliets sande ånd, men i stedet i de i disse tekster indeholdte impulser, som peger fremad.

Disse fornyelser alene blev anset for at gøre det ud for konciliets sande ånd, og med udgangspunkt i og i overensstemmelse med dem ville det være muligt at gå fremad. Netop fordi teksterne kun ufuldstændigt afspejlede konciliets sande ånd og det nye i dets budskab, var det nødvendigt dristigt at gå ud over teksterne og gøre plads for det nye, som var udtryk for konciliets dybeste intention, selvom denne stadig var uklart formuleret.

Med andre ord anså man det ikke for nødvendigt slavisk at følge konciliets tekster, men at følge dets ånd. Det er indlysende, at der på denne måde blev rigeligt spillerum for spørgsmål om, hvorledes denne ånd efterfølgende skulle defineres, ligesom der som følge heraf blev plads til ethvert tænkeligt indfald.

Helt grundlæggende har man misforstået naturen af et koncil. På denne måde betragtes det som en slags institution, som eliminerer en tidligere forordning for i stedet at skabe en ny. Imidlertid har en lovgivende forsamling behov for en mandator, en fuldmagtsindehaver, hvis mandat kan bekræftes af det folk, som forordningen skal tjene. Koncilfædrene havde ikke et sådant mandat, og ingen har nogensinde givet dem det; heller ikke kunne nogen have givet dem et sådant, eftersom Kirkens egentlige forordning stammer fra Kristus og blev givet os, for at vi kunne opnå evigt liv, og for at vi med udgangspunkt heri kunne blive i stand til at kaste lys over livet i tiden og over tiden selv.

Ved det sakramente, de har modtaget, er biskopperne forvaltere af Herrens gave. De er "forvaltere af Guds hemmeligheder",⁴ og som sådanne bør man finde dem "tro og kloge".⁵ Dette medfører nødvendigvis, at de må administrere Herrens gave på rette vis, således at den ikke gemmes bort et eller

³ Hermeneutik omhandler principperne for korrekt fortolkning

⁴ 1 Kor 4,1: Sådan skal man betragte os: som Kristi tjenere og som forvaltere af Guds hemmeligheder

⁵ Luk 12,41-48: Peter spurgte: »Herre, er det os, du taler om i denne lignelse, eller er det om alle?« Herren svarede: »Hvem er da den tro og kloge forvalter, som af sin herre bliver sat til at give hans tjenestefolk mad i rette tid? Salig den tjener, som hans herre finder i færd med at gøre det, når han kommer! Ja, sandelig siger jeg jer: Han vil sætte ham til at forvalte alt, hvad han ejer. Men hvis den tjener siger som så: Min herre lader vente på sig! og derpå giver sig til at slå karlene og pigerne og at spise og drikke og fylde sig, så skal den tjeners herre komme en dag, han ikke venter, og i en time, han ikke kender, og hugge ham ned og lade ham dele skæbne med de utro. Den tjener, som kender sin herres vilje, men ikke har forberedt eller gjort noget efter hans vilje, han skal have mange prygl. Men den, som ikke kender den, og som har gjort noget, han fortjener straf for, han skal have få prygl. Enhver, som har fået meget, skal der kræves meget af. Og den, der har fået meget betroet, skal der forlanges så meget mere af.

andet skjult sted, men bærer frugt, og så Herren til sidst kan sige til forvalteren: "Siden du var tro i det små, vil jeg betro dig meget".⁶

Disse lignelser i Evangeliet udtrykker den troskabens dynamik, som er nødvendig i Herrens tjeneste; gennem dem bliver det klart, at dynamikken og troskaben – sådan som det også gælder for et koncil – må være rettede mod det samme mål.

Den såkaldt diskontinuerlige fortolkning imødegås af den reformorienterede fortolkning, som blev præsenteret først af pave Johannes XXIII i hans tale ved åbningen af konciliet den 11. oktober 1962 og senere af pave Paul VI i hans tale ved konciliets afslutning den 7. december 1965.

Jeg skal her kun citere de velkendte ord af Johannes XXIII, som utvetydigt er udtryk for denne fortolkning, idet han siger, at konciliet ønsker "at videreføre læren ren og hel uden nogen form for udvanding eller forvanskning". Og han fortsætter: "Vor pligt er ikke kun at bevare denne kostbare skat, som var vi udelukkende optaget af at beskæftige os med antikken, men frygtløst og viljefast at hellige os dette arbejde, som vor tid kræver af os ... Det er nødvendigt, at den pålidelige og urokkelige lære, som trofast bør respekteres, bliver udgydet og fremlagt på en måde, som svarer til vor tids fordringer. Der må virkelig skelnes mellem troens betroede gods, det vil sige de sandheder, som er indeholdt i vor ærværdige troslære, og så den måde, hvorpå denne fremlægges, idet den samtidig bevarer sin mening og sin vægt."⁷

Det er klart, at dette tilsagn om at udtrykke en bestemt sandhed på en ny måde kræver nytænkning af denne sandhed og et nyt og levende forhold til den; det er også klart, at nye ord kun kan udvikles, hvis de har deres baggrund i en oplyst forståelse af den sandhed, som udtrykkes, og på den anden side, at en overvejelse af troen også nødvendiggør, at denne tro leves. Hvad dette angår, var det program, som Johannes XXIII foreslog, utroligt krævende – på samme måde, som samordningen af troskab og dynamik i sandhed også er krævende.

Imidlertid forholder det sig sådan, at dér, hvor en sådan udlægning har styret implementeringen af konciliet, er der opstået nyt liv og ny frugt er modnet. Nu 40 år efter konciliet kan vi se, at det positive er langt mere omfangsrigt og mere livskraftigt, end det forekom i de turbulente år omkring 1968. I dag ser vi, at selvom den gode sæd udvikledes langsomt, så gror den ikke desto mindre stadig; også vor dybe taknemmelighed for det arbejde, som konciliet udførte, bliver større og større..

I sin tale ved konciliets afslutning pegede Paul VI på yderligere en særlig grund til, at en diskontinuerlig fortolkning kunne forekomme overbevisende.

I den store kontrovers om mennesket, som kendetegner den moderne tid, måtte konciliet i særlig grad fokusere på det antropologiske tema. Det måtte sætte spørgsmålstegn ved relationen mellem Kirken og dens tro på den ene side og mennesket og samtiden på den anden.⁸ Spørgsmålet bliver endnu mere klart, hvis vi i stedet for fællesbetegnelsen "samtiden" vælger en anden og mere præcis: konciliet måtte på en ny måde definere forholdet mellem Kirken og den moderne tid.

Denne relation fik en noget problematisk begyndelse med Galilei sagen, og den blev totalt brudt, da Kant beskrev "religionen som værende indenfor den rene fornufts grænser",⁹ og da der under den franske revolution udbredtes et billede af staten og mennesket, i hvilket der praktisk talt ikke længere var nogen plads til Kirken og troen.

⁶ Sml. Matt 25,14-30; Luk 19,11-27

⁷ S. Oec. Conc. Vat. II Constitutiones Decreta Declarationes, 1974, pp. 863-865; The Documents of Vatican II, Walter M. Abbott, S.J., p. 715

⁸ Sml. sammesteds, s. 1066 ff

⁹ Immanuel Kant (1724-1804): Kritik der reinen Vernunft, 1781. Red.

I det 19. århundrede under Pius IX resulterede sammenstødet mellem Kirkens tro på den ene side og radikalliberalismen og videnskaben på den anden side i en bitter og radikal fordømmelse af denne moderne tidsånd, idet videnskab og radikalliberalisme gjorde krav på med deres viden at spænde over hele virkeligheden til det yderste af dens grænser, og idet de stædigt foreslog at gøre "hypotesen om Gud" overflødig. Det forekom således, som om der ikke længere eksisterede et miljø, som var åbent for en frugtbar forståelse, og afvisningen fra dem, som følte, at de repræsenterede den moderne tid, var også voldsom.

I mellemtiden havde imidlertid også den moderne tid undergået en udvikling. Folk kom til at forstå, at den amerikanske revolution kunne tilbyde en model for en moderne stat, som adskilte sig fra den teoretiske model med radikale tendenser, som var fremstået i løbet af anden fase af den franske revolution.

Naturvidenskaberne var begyndt at reflektere mere og mere klart over de begrænsninger, som var pålagt dem af deres egen metode, og som – til trods for at man havde opnået betydningsfulde resultater – ikke desto mindre var ude af stand til at forstå virkelighedens globale natur.

Således begyndte begge parter gradvist at åbne sig for hinanden. I perioden mellem de to verdenskrige og især efter Anden Verdenskrig demonstrerede katolske statsmænd, at en moderne sekulær stat kunne eksistere, som ikke var værdineutral, men som levede i kraft af de store etiske kilder, som kristendommen havde åbnet.

Mellem radikalliberalismen og teorien om den marxistiske stat udviklede den katolske socialdoktrin sig gradvist og blev en vigtig model. Naturvidenskaberne, som uden reservation havde hævdet at være i besiddelse af en metode, favnede ikke hele virkeligheden. Følgelig åbnede de igen dørene for Gud, i bevidstheden om, at virkeligheden er større end den naturalistiske metode og alt, den vil kunne opnå, og alt, den kan omfatte.

Man kan sige, at der havde dannet sig tre kredse af spørgsmål, som i tiden omkring Andet Vatikan-koncil krævede svar. Først af alt måtte forholdet mellem tro og moderne videnskab redefineres. Dette gjaldt ydermere ikke alene naturvidenskaberne, men også den historiske videnskab, for – i en bestemt skole – gjorde den historisk-kritiske metode krav på at have det sidste ord vedrørende tolkningen af Biblen og – idet den gjorde krav på at være totalt eksklusiv med hensyn til udlægningen af Den hellige Skrift – stod den i et modsætningsforhold til vigtige punkter i den udlægning, der var baseret på Kirkens tro.

For det andet var det nødvendigt at give en ny definition på forholdet mellem Kirken og den moderne stat, som – uden at man på nogen måde tog parti – ville kunne give plads til borgere med forskellige religiøse og ideologiske tilhørsforhold, og som udelukkende tog ansvar for en sameksistens præget af god orden og tolerance blandt borgerne, og som tilbød borgerne frit at praktisere deres egen religion.

For det tredje var der så det mere generelle problem med den religiøse tolerance – et problem, som nødvendiggjorde en nydefinering af forholdet mellem den kristne tro og de andre religioner i verden. Specielt på baggrund af naziregimets nylige forbrydelser, men også som et mere bredt anlagt tilbageblik på en lang og vanskelig historie var det nødvendigt at revurdere og på en ny måde definere forholdet mellem Kirken og Israels tro.

Disse emner af stor vigtighed blev behandlet i anden del af konciliet, som det i denne sammenhæng ikke er muligt at beskæftige sig mere indgående med. Det er klart, at i alle disse sammenhænge, som tilsammen dækker et enkelt problem, kan der forekomme en slags diskontinuitet. En sådan havde virkelig set dagens lys; men efter at de forskellige sondringer mellem konkrete historiske situationer og deres forudsætninger var gjort, viste det sig, at kontinuiteten, når det gjaldt principperne, alligevel ikke var brudt. I første omgang overser man nemt denne kendsgerning.

Det er netop i denne kombination af kontinuerthed og diskontinuerthed på forskellige niveauer, at den sande reforms natur består. I denne kontinuitetens fornyelsesproces må vi rent praktisk i et større omfang end tidligere lære at forstå, at Kirkens afgørelser i forhold, som ikke er fastsatte ved lov – eksempelvis vedrørende visse konkrete udsagn af liberalisme eller vedrørende fri fortolkning af Bibelen – ikke nødvendigvis selv behøver at være lovbundne, netop fordi de refererer til en konkret virkelighed, som i sig selv er foranderlig. Det var nødvendigt, at man lærte at erkende, at i sådanne beslutninger er det kun principperne, der udtrykker det permanente aspekt, eftersom de altid vil være at finde som en understrøm, der indefra motiverer beslutningerne.

På den anden side har de konkrete forhold ikke samme bestandighed, eftersom de er afhængige af den historiske situation og derfor kan være underkastet forandring.

Basale beslutninger vil derfor kunne bevare deres værdi, mens den måde, hvorpå de applikeres i en ny sammenhæng, kan forandres. Hvis for eksempel religionsfrihed bliver anset for at være udtryk for menneskets manglende evne til at finde frem til sandheden, og der således bliver tale om forherligelse af et relativistisk synspunkt, så vil religionsfrihed som social og historisk nødvendighed højst upassende være hævet op på det metafysiske plan og således være berøvet sin sande mening. Som følge heraf, kan religionsfriheden ikke accepteres af dem, som tror at mennesket er i stand til at kende sandheden om Gud og som – på basis af en i sandhedens beroende indre værdighed – er bundet til denne viden.

Det er på den anden side noget helt andet at opfatte religionsfrihed som et behov, der hænger sammen med menneskelig sameksistens, eller som en i sandheden indbygget konsekvens, som ikke kan pålægges udefra, men som individet må tilegne sig udelukkende ved overbevisningens kraft.

I og med at Andet Vatikankoncil anerkendte et af den moderne stats betydningsfulde principper og gjorde det til sit eget, har konciliet med dekretet om religionsfrihed generobret en i Kirken dybt forankret fædrearv. Dette kan den gøre i bevidsthed om at være i fuldkommen overensstemmelse med Jesu egen lære¹⁰ og med martyrkirken til alle tider. Kirken i antikken betragtede det helt naturligt som en pligt at bede for kejserne og de politiske ledere,¹¹ men ved at bede for kejserne nægtede de at tilbede ham, hvorved de klart tog afstand fra statens religion.

Martyrerne i den tidlige Kirke gik i døden for deres tro på, at Gud havde åbenbaret sig i Jesus Kristus, og netop derfor døde de også for samvittighedsfriheden og for friheden til at bekende deres tro; en sådan bekendelse kan ikke pålægges af nogen stat, men kan derimod ved Guds nåde antages af den ubundne samvittighed. En missionerende Kirke, som véd, at den bør forkynde sit budskab til alle mennesker, må nødvendigvis arbejde for trosfrihed, for den ønsker at videregive den sandheds gave, som er tiltænkt alle og enhver.

Samtidig forsikrer Kirken folkeslag og deres regeringer om, at den ikke derved har til hensigt at ødelægge deres identitet og deres kultur, men at den tværtimod bringer dem et svar, som de allerdybest i deres sind går og venter på, – et svar, som ikke medfører, at de mange forskellige kulturer går fortabt, men som i stedet forøger enheden mellem mænd og kvinder og ligeledes freden mellem folkeslagene.

Andet Vatikankoncil med dets nye definition af forholdet mellem Kirkens tro og visse væsentlige elementer i den moderne tænkning, har genoplivet eller snarere korrigeret visse historiske beslutninger, men i denne tilsyneladende diskontinuitet har det til gengæld fastholdt og uddybet Kirkens inderste natur og sande identitet.

¹⁰ Sml. Matt 22,21; Da sagde han til dem: »Så giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er

¹¹ Sml. 1 Tim 2,2: Bed for konger og for alle i høje stillinger, så vi kan leve et roligt og stille liv, i al gudfrygtighed og agtværdighed

Både før og efter koncilet var og er Kirken den samme: én, hellig, katolsk og apostolisk Kirke, som vandrer gennem tiden; den fortsætter "sin pilgrimsvandring under verdens forfølgelser og Guds trøst".¹²

De, som forventede, at med dette fundamentale "ja" til den moderne tid, ville alle spændinger være aftaget, og den "åbning mod verden" - som i overensstemmelse hermed var opnået - ville forandre alt til den rene harmoni, de havde undervurderet de indre spændinger såvel som de modsigelser, der uløseligt er forbundet med den moderne tid.

De havde også undervurderet den menneskelige naturs farlige skrøbelighed, som har været en trussel mod menneskelige fremskridt til alle tider i historien og i enhver historisk sammenhæng. Disse farer forsvandt ikke med de nye muligheder og med menneskets nye magt over materien og over sig selv, men fik i stedet en ny dimension, hvilket bliver klart, når man ser på de senere års historie.

Også i vor tid forbliver Kirken et "tegn, som modsiges";¹³ ikke uden grund benyttede pave Johannes Paul II, som dengang stadig var kardinal, denne titel som tema for den retræte, han i 1976 prædikede for pave Paul VI og den romerske kurie. Det kan ikke have været konciliets hensigt at slå en streg over denne Evangeliets selvmodsigelse under henvisning til de med menneskene forbundne farer og fejltagelser.

Tværtimod var det helt sikkert konciliets intention at fjerne fejlagtige og overflødige selvmodsigelser og at præsentere verden i dag for Evangeliets fordring i dettes fulde omfang og renhed.

De skridt, som koncilet tog hen imod den moderne tid, og som meget upræcist blev præsenteret for verden som en "åbning mod verden", er kort sagt en del af det evigtgyldige problem om forholdet mellem tro og fornuft, som gang på gang dukker op i stadig nye former. Den situation, som koncilet måtte stå ansigt til ansigt med, kan utvivlsomt sammenlignes med begivenheder i tidligere tider.

I sit første brev, opfordrede Sankt Peter de kristne til at være rede til forsvar ("apologia") overfor enhver, som udspurgte dem om ordet, årsagen til deres tro.¹⁴ Dette betød, at den bibelske tro måtte diskuteres og måtte komme i berøring med græsk kultur, og i forbindelse med udlægningen måtte man lære dels at erkende forskellen mellem dem, men også de i Gud begrundede lighedspunkter og det slægtskab, som fandtes mellem dem.

Da Aristoteles' tanker i det 13. århundrede gennem de jødiske og arabiske filosoffer kom i kontakt med middelalderens kristendom, som var formet i traditionen efter Platon, og da tro og fornuft risikerede at komme i et uforeneligt modsætningsforhold, blev det først og fremmest Sankt Thomas Akvin, som formidlede det nye møde mellem troen og Aristoteles' filosofi, hvorved han bragte troen i et positivt forhold til den på hans tid dominerende opfattelse af fornuft. Der er ingen tvivl om, at den smertefulde debat mellem den moderne fornuft og den kristne tro, som var begyndt så negativt med Galilei-sagen, gennemløb mange faser, men med Andet Vatikankoncil kom tiden, da det var nødvendigt med en omfattende nytænkning.

Indholdet af denne nytænkning kunne ganske vist kun spores i store linjer i koncilets tekster, men det har i væsentlig grad været retningsbestemmende, således at dialogen mellem fornuft og tro, som er særlig vigtig i dag, har kunnet orienteres på basis af Andet Vatikankoncil.

Denne dialog må vi nu videreudvikles med stor åbenhed, men ligeledes med den klare dømmekraft, som verden med rette netop i denne tid forventer af os. Hvis vi fortolker og implementerer Andet

¹² Sml. koncilsdokumentet Lumen Gentium, 8. **Klik her** for at læse dette afsnit

¹³ Jf. Luk 2,34: Og Simeon velsignede dem og sagde til Maria, hans mor: »Se, dette barn er bestemt til fald og oprejsning for mange i Israel og til at være et tegn, som modsiges.

¹⁴ Sml. 1 Pet 3,15: I skal hellige Herren Kristus i jeres hjerte og altid være rede til forsvar over for enhver, der kræver jer til regnskab for det håb, I har.

Vatikankoncil ledet af den rette fortolkning, kan vi i dag med taknemmelighed se tilbage på dette koncil, som i stadig højere grad styrker den altid nødvendige fornyelse af Kirken.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk